

פרק א

באהבתה תשנה תמיד

הגאון האדיר רבי זליג ראובן בנגיס צ"ל	ובודאי שלא משני דורות לפנינו, ובודאי
ואשר נגדל בעיניו חב"ד' סניכס שרצאוהוהו	משלש'ה דהנהיג להפנינו אינו ליג בכלל משאנה
לפני הנהיגה בר-מצאנה באשרה חרציה ומן	משהו ודנים דוחות, ואיך נחלל להפנינו אינו
שוחה אריך לנסוע לישבה ללמנה התשורה	של חתם בנגיס, דמי צמי
דיון מנהיג לאותה שניה לנסוע ואמנם בזמן	יהודים שלא ידעו שום דבר מהנהיג
לא ידעה מיוחד גדול של יעצמות מסוי בימינו	העולם, משמו בעיניית כל יטא ולמנה למנו
אפל מכל זאת השאלה דוחה אם לנסוע	למנה זה צמר מלימנו ארבעים ואחש
לחלארין או למנה אלו דמי שחמי השעבות	מעמם ש"ט בימי ידו צמר חמששים
שעבותו על הדפוס	וחמש פנים זה ששים שמונה פנים

וְיָמָּה הָיוּ הַצְּדִיקִים לִבְאֵן וּלְבָאֵן. הָיָה בְּחֹר
שְׂקָדָן וּמִתְנַפֵּץ, לֹא מִשְׁנָה בְּאִיזָה יְשִׁיבָה הוּא
לְוֹמֵר. בְּחוּב שְׂקָדָן, הֵיכֵן שְׁהוּא בֹא, הוּא שֵׁם
אַחֲרֵיסְטֹסְטֹר וְהוּא לְוֹמֵר, לֹא מִשְׁנָה לוֹ הֵיכֵן

— מספרים, שפעם נכנס יהודי ירושלמי להרב מבריסק זצ"ל, ואמר לו שבנו רוצה לנסוע לישיבה בבני ברק, והוא בא לשאול לאיזה ישיבה שיסע, ל'פוניבז' או ל'סלבודקא'? אמר לו הבריסקר רב, 'בנוגע ללימוד אין שום הבדל, זה תלוי בשקידה שלו'. 'אם הוא שקדן, איפה שהוא יבוא הוא ילמד, והוא יצליח, ואם הוא לא שקדן לא יועיל שום דבר'. אם אתה שקדן, מה משנה לך? יש סטנדר, יש גמרא, אתה יושב ולומד. מי מפריע לך? מי מגביל אותך? 'ממילא, מצד הלימוד אין הבדל...' 'אלא מאי, צריך שיהיה לו אוכל כראוי, כדי שיוכל להרגיש טוב ולעמול בתורה, וזה צריך לברר, איפה גותנים אוכל טוב'.

ואם כן מה יכול להיות הצדדים אצל
בחור כזה, ובשנים ההם? הרי אין לנו מושג
בכלל מהגדלות של יהודי מדור אחד לפנינו,

יְהוָה יוֹמָם וּלְלַיְלָה וּכְהַגְשׁוֹ מִיַּד יוֹם שֵׁשִׁי
 אַחֲרָצ׃ אֲשֶׁר הָיָה יוֹשֵׁב וּלּוֹמֵד, יֹשֵׁב גַּם בָּאוֹתוֹ
 יוֹם שִׁשִּׁי וּלְמַד וּלְמַד, עִם הַסְּדָרִים הַקְּבוּעִים
 לְלִמּוּד שֶׁהָיוּ לוֹ. וּבִתּוֹךְ כָּל לִימּוּדָיו הָיָה לוֹ
 גַּם סֵדֶר מוֹסֵר, כֵּךְ בְּבֵיתוֹ, הָיָה לוֹמֵד ׳מִסִּילַת
 יִשְׂרָאֵל׳ כִּמוֹ בַּחוּר צַעִיר. אַחֵר גָּמַר לִימּוּדוֹ,
 נִשְׁכַּב לְנוּחַ לְזֶמֶן מָה, קוֹדֵם שִׁילָךְ לְבִרְיִסקָר
 רַב. [שָׁכַן הִיתָה קְבִיעוֹתוֹ, שְׁכַל הַשְּׁבוּעַ הָיָה
 לוֹמֵד, וּלְפָנָי שַׁבַּת הָיָה הוֹלֵךְ לְבִרְיִסקָר רַב
 לְדַבֵּר בְּלִימּוּד בֵּין קְבִלַּת שַׁבַּת לְמַעְרִיב עַל מָה
 שֶׁהִתְחַדַּשׁ לוֹ בְּמִשְׁךְ הַשְּׁבוּעַ, וְהוּא הָיָה
 מֵהִיחִידִים שֶׁהִבְרִיסקָר רַב הָיָה נוֹתֵן לָהֶם כֶּסֶף
 [לְשַׁבַּת]. וּפְתָאוֹם בְּיוֹם שִׁשִּׁי הָהוּא, ז׳ חֲשׁוֹן,
 הוּא נִפְטָר, בְּמִיתַת נְשִׁיקָה. בְּמוֹצָאֵי ש״ק
 הַתְּקִימָה הַלּוּיָהּ רַבַּת מִשְׁתַּתְּפִים בָּהּ
 הַרְחוּבוֹת הַשְּׁחִירוֹ מְרֹוב אָדָם, כְּשֶׁבְּרָאֵשׁ
 הַמוֹנִי הַמִּשְׁתַּתְּפִים הָיָה הַבְּרִיסקָר רַב.
 וְהַמִּסְפִּיד אָמַר, שִׁכַּעַת אֲנַחְנוּ מְלֹאִים לְמִנוּחוֹת

כמה הרוחב של הספסלים בישיבה? היום ישנם שיקולים אחרים, ופעמים רבות שיקולי יוקרה וכבוד וכד'... אבל, ר' צבי, 'התמים', אומר לבנו. 'שמעתי שהספסלים בוולאז'ין יותר רחבים מאשר במיר'.

'מה זה נוגע ללימוד?'

הוא הסביר לו: 'אתה יושב ולומד, וכבר שנים עשרה בלילה, אחת בלילה, ושנים בלילה, ואתה רוצה להמשיך ללמוד, כמו שיכור ששותה יין, עוד בקבוק ועוד בקבוק...' 'אבל פתאום, אתה צריך לישון'. אדם גם צריך לישון. אחת, שנים, שלש בלילה – כל אחד כפי מה שהוא, כבר לא יכול יותר והוא צריך לישון. 'אז בוולאז'ין שהספסלים רחבים, יש מעלה גדולה, כי עד עכשיו הוא ישב על הספסל, וכעת משנה את עצמו מ'מאונך' ל'מאונך', ונשכב על הספסל. ומכיון שהספסל מספיק רחב הוא יכול לשכב עליו, ישן כמה שהוא צריך, מתעורר, קם, עושה 'נעגל' וואסער', ומיד ממשיך ללמוד. אבל במיר זה לא ככה, שם הספסלים צרים, ממילא אי אפשר לשכב לנוח על הספסל בבית המדרש, אלא צריך ללכת לאכסניא שלו, וזה לוקח זמן – ללכת לאכסניא, ולחזור מהאכסניא, לכן יש מעלה גדולה שהספסלים רחבים...'.

"התמים, ר' צבי..."

המשיך אביו ואמר לו, [ויש בזה נקודה חשובה ולימוד נורא]:

'זה מה שיש לי להגיד לך בנוגע לנידון לאיזה ישיבה ללכת, אבל, להחליט... אתה תחליט בעצמך. ואתה לא תספר לי את ההחלטה שלך. כשיבוא היום שתצטרך לנסוע לישיבה, תקח את המזוודה, תסע לישיבה ואל תספר לי לאן נסעת, אני לא רוצה לדעת אם נסעת למיר או לוולאז'ין'.

את החרקובר רב, אדם שלמד את הש"ס מאה פעמים... 'הוא ישב בבתי סוהר ברוסיה, וכו' ובכל המצבים שהיה הוא למד, והגיע למאה פעמים ש"ס'. כך אמר המספיד בעת ההלוייה.

אח"כ ב'ניחום אבלים' ב'שבעה', אמרו בניו שהם חייבים להעמיד את הדברים על דיוקם – ואני זוכר זאת כמו היום – 'שמה שהמספיד אמר מאה פעמים ש"ס, זה לא מדויק. מאה פעמים הוא למד שלשה סדרים, ושלשת הסדרים האחרים הוא למד רק שמונים פעם'.

כך היו נראים יהודים של פעם, בפולין ובליטא, אנשים שהתהלכו בפשטות, עם הקסקטים על הראש, והיו עמוסים בתורה וביראה. היית יכול לדבר אתם בכל התורה כולה, והם ידעו. – הם למדו ש"ס, הם ידעו משניות, הם ידעו שו"ע, הם ידעו רמב"ם, מה הם לא ידעו?...

ועל יהודי כזה, כאשר כתב הרב בנגיס את שם אביו ב'שער בלאט' – [דף השער] של ספרו "לפלגות ראובן", הוא לא כתב עליו תוארים מתוארים שונים. רק זאת כתב עליו 'בלאטמו"ר התמים ר' צבי'...

ואז, באותה תקופה, עם כאלה מושגים, הילד הזה, בן שנים עשרה דיבר עם אביו לאיזה ישיבה לנסוע, אם למיר או לוולאז'ין. על איזה צדדים הם דיברו?

סיפר הרב בנגיס, שדיברו בזה רק סברא אחת. אביו אמר לו. 'תשמע, חושבני שוולאז'ין יותר טוב, כיון ששמעתי שבישיבה בוולאז'ין הספסלים רחבים יותר'...

– תראו איזה מבט, מי היום היה חושב כזה דבר. כשמתחילים לחשוב לאיזה ישיבה ללכת ללמוד, אז יגיד האבא, 'חשוב לדעת

אחרת. בבוקר חשבתי כך ואחה"צ אני יכול לשנות את דעתי ולומר אחרת]. כך הוא, יכול לדעת באמת שהבן נסע לוולאז'ין, ואם משהו יטריד אותו בשאלות היכן הבן לומד, הוא יוכל לעשות תנועה בגופו, בלי לומר שקר, רק שיִרְאָה כאומר לא יודע. אך, זה לא בא בחשבון. הוא יחיה מאה שנה ולא יעשה דבר כזה. כי אם ח"ו הוא יעשה כך הוא כבר לא 'התמים ר' צבי'. כמה מוסר השכל יש בזה.

כך הגיע הרב בנגיס בשנת תרל"ו לוולאז'ין, וכמה שנים אח"כ כאשר הגיע רבי איסר זלמן [אשר נולד בשנת תר"ל] לוולאז'ין, למד הרב בנגיס אתו בחברותא, וכל ימיו החזיק רבי איסר זלמן את הרב בנגיס כרבו.

כבר למדתי שלש מאות ספרי אחרונים!

פעם אמר הרב בנגיס שכאשר הוא בא לישיבת וולאז'ין — בגיל שתים עשרה, איך האב שוין געלערנט דריי הונדרט ספרי אחרונים... [כבר למדתי שלש מאות ספרי אחרונים].

'שלש מאות ספרים למדתי, מהם מובנים ומסתברים היטב היטב, ומהם שאינם מובנים כל כך, וכשבאתי לרבי, — ר' חיים בריסקר, הוא קצת יישר אותי'.

מידעת הש"ס הוא לא דיבר בכלל. איך שהש"ס היה רהוט בפיו, עד כדי כך, שכאשר היה בגיל תשע והרידב"ז מסלוצק, המפרש של הירושלמי, מרא דכולא תלמודא, ביקר אצלם בעיירה, ואמר פלפול גדול...

זכיתי לשמוע מפ"ק של הרבי הרב אברמסקי [אשר הרידב"ז היה סבא של הרבנית שלון] שאמר, שכאשר אדם היה מתחיל לדבר עם הרידב"ז בלימוד באיזה ענין, לדוגמא, הוא מתחיל לומר, 'הגמ'

ובמשך שלשה-ארבעה חודשים אל תכתוב מכתב בכלל, אחרי ג'-ד' חודשים תכתוב לי מכתב, קצר ביותר — חבל על כל רגע מהלימוד שלך. תכתוב מכתב, ב"ה הגעת להיכן שהגעת, לומדים... ב"ה. וזהו...'

ואני אגיד לך למה, 'בגלל שאם לדוגמא תחליט ליסוע לוולאז'ין, ואח"כ ישאלו אותי ידידים 'לאיפה זעליג נעלם'?... ואני צריך להגיד שהוא נסע לוולאז'ין'. אז ראשית כל אני חושש מ'עינא בישא' — עין הרע. שילד קטן, לפני בר מצוה, נסע לוולאז'ין. וחוף מזה — הוא אומר — יש אנשים שיש להם ילדים בגיל הזה שעדיין לא הולכים לוולאז'ין... אז אפילו בלי החשש של עין הרע, אבל יהיה להם בלב קצת קנאה'.

ולכן, אם יהודי ישאל אותי 'לאיפה נסע הבן שלך ללמוד'. אוכל לומר לו במצפון נקי שאני לא יודע... 'אלא, רק אחרי ג'-ד' חודשים שכבר ישכחו ממך, ואף אחד לא ישאל עליך, אז תודיע לי על מקום לימודך'.

ומה שיש לנו ללמוד מזה?...

הוא יושב ולומד עם חברותא בבית מדרש, ואחד שואל אותו 'איפה הבן שלך?'. אם הוא לא יתייחס, ויעשה עצמו כלא שומע, ויעבור לנושא אחר, זה לא יפה, וגדול כבוד הבריות, ולכן תשובה הוא צריך לענות. ולענות תשובה לא נכונה הוא לא רוצה. ומדוע? מה יש אם הוא כן יודע, והוא יגיד שהוא לא יודע? כמה שקרים אנשים אומרים ביום אחד בנימוק של "מותר לשנות מפני השלום"? [לעתים מזדמן לראות אדם שסותר את עצמו, פעם אומר כך ופעם אומר אחרת. וכשאתה נגש אליו ושואל אותו, איך זה מסתדר? הוא משיב 'אל תתפוס אותי על המילה', 'אני לא 'רמב"ם' ששואלים סתירות בדבריו, אתמול אמרתי כך, היום אני אומר